

---

Tuuli Heinonen – Juha Lavapuro (toim.)

# Oikeuskulttuurin eurooppalaistuminen

Ihmisoikeuksien murroksesta  
kansainväliseen vuorovaikutukseen

*Tilausosoite*

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300

f. (09) 604 668

toimisto@lakimiesyhdistys.fi

www.lakimiesyhdistys.fi

Kannen kuva: John Gillmoure/Corbis/SKOY

Kannen suunnittelu: Heikki Kalliomaa

© Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

ISSN 1458-0446

ISSN-L 1458-0446

ISBN 978-951-855-321-5

Hansaprint Oy, Vantaa 2012

# Sisällys

|                                                                                                                            |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <i>Tuuli Heinonen – Juha Lavapuro</i><br>Suomen oikeuden eurooppalaistuminen<br>ja valtiosääntöistytminen 1990–2012 .....  | 7   |
| <i>Riitta-Leena Paunio</i><br>Perusoikeudet ihmisten arjessa –<br>eduskunnan oikeusasiamiehen rooli ja sen muutokset ..... | 29  |
| <i>Kimmo Sasi</i><br>Eurooppalaistuminen perustuslakivaliokunnassa .....                                                   | 59  |
| <i>Matti Pellonpää</i><br>Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen<br>tulkintaa koskevasta vuoropuhelusta .....                  | 69  |
| <i>Pauliine Koskelo</i><br>Perusoikeusjärjestelmän ongelmakohtia<br>kansallisen lainkäyttäjän näkökulmasta .....           | 95  |
| <i>Martin Scheinin</i><br>Perusoikeuskonfliktit .....                                                                      | 125 |
| <i>Juha Lavapuro</i><br>Perusoikeusargumentaation kontrolloitavuudesta .....                                               | 143 |
| <i>Tuuli Heinonen</i><br>Valtiosääntöoikeus ja oikeuslähdeoppi .....                                                       | 179 |
| <i>Tuuli Heinonen</i><br>Konstitutionaalinen konflikti Suomessa .....                                                      | 201 |
| <i>Tuomas Ojanen</i><br>Räppänä raollaan Eurooppaan –<br>Euroopan unionin perusoikeudet Suomen oikeudessa .....            | 241 |
| <i>Mikko Puumalainen</i><br>Mitä Euroopan unionin perusoikeudet<br>merkitsevät laillisuusvalvonnalle? .....                | 265 |
| <i>Janne Salminen</i><br>Kansallinen valtiosääntöidentiteetti<br>Euroopan unionin oikeusjärjestyksessä .....               | 295 |
| Kirjoittajat .....                                                                                                         | 333 |

# Perusoikeuskonfliktit

Perusoikeudet ovat paitsi yksilölle (ja joskus ryhmälle) kuuluvia vahvoja oikeuksia suhteessa julkiseen valtaan (ja joiltakin osin myös suhteessa yksityisiin toimijoihin), yhteiskunnan sellaisia perustavia arvovalintoja, jotka on katsottu aiheelliseksi kirjata perustuslakiin ja suojata sen erityisaseman kautta. Intuitiivisesti voisi arvioida, että mitä pitemmäksi ja kattavammaksi perusoikeuksien luettelo muodostuu, sitä todennäköisemmäksi käy, että perusoikeudet joutuvat keskenään konfliktiin. Vuoden 1995 perusoikeus-uudistuksessa pyrittiin nimenomaisesti kattavaan perusoikeusluetteloon, joka suojaisi kansallisessa perustuslaissa sekä suomalaisen valtiosääntöperinteen aiemmin tuntemat että kansainvälisessä ihmisoikeusajattelussa tunnustetut perustavanlaatuiset oikeudet. Jos edellä mainittu intuitio toimisi, perusoikeusluettelon laajentaminen johtaisi paradoksaalisesti perusoikeuksien suojan relativoitumiseen tai vesittymiseen, kun perusoikeuskonfliktien yleistymisen relativioisi yksittäiset perusoikeudet. Puhe punninnasta, kontekstuaalisuudesta, subjektiivisuudesta tai indeterminenssistä perusoikeuksien soveltamisessa ilmentää eri sanoin ilmaistua epäluottamusta perusoikeuksien oikeudellista voimaa kohtaan. Pahimmillaan tämä epäluottamus voi johtaa perusoikeusnihilismiin: kun kaikki asiat ovat perusoikeuksia, mitään perustavanlaatuista ei enää voida liittää niiden suojaan.

Tässä kirjoituksessa pyrin osoittamaan perusoikeusnihilismin aiheettomaksi. Suuri osa väitetyistä perusoikeuskonflikteista on näennäisiä ja vältettävissä terminologiaa selkeyttämällä. Silloinkin kun perusoikeuksien välillä esiintyy jännitteitä vielä käsitteellisten ongelmien ratkaisemisen jälkeen, perusoikeuksien yleiset opit voivat tarjota vastauksia noiden jännitteiden ratkaisemiseen oikeudellisin perustein ja ennakoitavalla tavalla.

## 1 KONFLIKTI, KOLLISIO, JÄNNITE

Suuri osa oletetuista perusoikeuskonflikteista on vältettävissä edellyttämällä tarkkuutta niiden tilanteiden tunnistamisessa, joissa perusoikeus näyttää

olevan perusoikeutta vastassa. Monet niistä tilanteista, joissa yksilö saattaa kokea muiden henkilöiden perusoikeudet kiusallisina tai suorastaan omia perusoikeuksiaan loukkaavina, eivät tarkemmassa katsannossa ole perusoikeuskonflikteja.

Rikosuhri saattaa oikeutetusti kokea, että hänen omaisuuden suojaansa ja ruumiillisen koskemattomuuden turvaansa on loukattu rikoksella. Tästä huolimatta rikoksesta epäillyllä on tietenkin oikeus olla tulematta kidutetuksi sekä oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Rikoksesta syytetyn perusoikeuksien loukkaaminen ei ole hyväksyttävä tapa toteuttaa rikosuhriin perusoikeuksia. Sen sijaan on kysyttävä, mitä positiivisia toimintavelvoitteita seuraa valtiolle siitä, että rikosuhriin ruumiillisen koskemattomuuden ja omistusoikeuden täysimääräinen toteutuminen on estetty rikoksella. Rikoksen tutkiminen ja perustelluin syin epäillyn henkilön asettaminen syytteeseen ovat epäilemättä osa tällaisia positiivisia toimintavelvoitteita. Mutta sen paremmin omaisuuden suojasta kuin ruumiillisen koskemattomuuden suojasta ei seuraa, että epäilty olisi tuomittava rangaistukseen muussa menettelyssä kuin hänen perusoikeuksiaan kunnioittavan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kautta.

Valtiovallan näkökulmasta saatetaan joskus joutua tilanteisiin, jotka muistuttavat tarinaa harakasta tervatulla sillalla: kun nokka irtaoo, pyrstö tarttuu kiinni. Esimerkiksi yksityisyyden suojan ja sananvapauden välisessä jännitetilanteessa syyttäjä voi joutua ratkaisemaan, asettaako hän lehden päätoimittajan syytteeseen asianomistajan yksityisyyden suojaa loukkaavan kirjoituksen julkaisemisesta. Jos lainsäädäntö on kaikin puolin moitteettomassa kunnossa, syyteharkintaa, rikoksen tunnusmerkistöä ja seuraamuksia koskevat säännökset ovat perusoikeuksien kannalta asianmukaiset. Päätoimittaja tulee tällöin tuomituksi vain, jos tuomio ei muodosta sananvapauden loukkausta, vaan sananvapauden hyväksyttävän rajoituksen. Mutta jos lainsäädäntö on perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kannalta vanhentunutta, syyttäjä ja tuomari voivat joutua tarinan harakan kaltaiseen tilanteeseen, jossa tehokasta yksityisyyden suojaa voidaan antaa vain soveltamalla lakia, joka muodostuu sananvapauden loukkaukseksi, ja sananvapautta puolestaan voidaan kunnioittaa vain jättämällä toteuttamatta valtiovallan positiiviset toimintavelvoitteet yksityisyyden suojan loukkauksen uhriin nähden. Kyse ei kuitenkaan ole perusoikeuskonfliktista, vaan siitä, ettei muu lainsäädäntö ole perusoikeuksien samanaikaisen kunnioittamisen mahdollistavalla tasolla. Perusoikeussäännökset sinänsä eivät ole ristiriidassa vaan tavallinen lainsäädäntö ei yksinkertaisesti ole perusoikeussääntelyn kanssa sopusoinnussa.

Tätä voidaan havainnollistaa myös viittaamalla tilanteeseen, jossa lain-säädännön vanhentuneisuuden tai muiden syiden takia valtio ei kykene tarjoamaan jutun osapuolille oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. He ovat oikeusprosessissa toistensa vastapuolia ja siinä mielessä heidän oikeusvaatimuksensa kilpailevat keskenään. Tästä riippumatta heillä on kuitenkin yhtäläinen, julkiseen valtaan kohdistuva, perusoikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja molempien olisi mahdollista saada tuo perusoikeus turvatuksi aivan riippumatta heidän välisensä oikeusproessin lopputuloksesta. Jos valtio loukkaa perusoikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, se saattaa samanaikaisesti loukata sitä suhteessa oikeusjutun molempiin osapuoliin. Tämä ei ole perusoikeuskonflikti.

## 2 KOLME TYYPITILANNETTA

Eri relaatioita ajatellen perusoikeuksien väliset potentiaaliset konfliktit voidaan jakaa kolmeen tyyppitilanteeseen.

(1) ENSIKSI VOIDAAN AJATELLA TILANNETTA, jossa saman henkilön eri perusoikeudet näyttävät olevan keskenään ristiriidassa. Henkilö voi uskonnollisen vakaumuksensa takia ja uskonnonvapauttaan nauttien alistua kohteluun, joka loukkaa hänen jotakin muuta perusoikeuttaan, esimerkiksi yhdenvertaisuuden suojaan. Tai hän voi vedota henkilökohtaiseen vapauteen ja yksityisyyden suojaan perusteena pyytää lääkäriltä armomurhaa, mahdollisesti ristiriidassa oikeutta elämään koskevan oman perusoikeutensa kanssa.

Vaikka kuvatun kaltaiset tilanteet ovat sekä moraalisesti että valtiosääntöoikeudellisesti kiinnostavia, ne eivät ole perusoikeuskonflikteja. Yksilön suojaaminen perusoikeuksien nimissä omilta valinnoiltaan on paternalismia, jonka sijaan pääsääntönä on oltava perusoikeuksien asema yksilön vapauden turvana. Annettakoon ihmisen itse päättää, mihin perusoikeuteensa hän tahtoo vedota. Äärimmäisissä tapauksissa saatetaan kuitenkin joutua tulkitsemaan, kuuluuko vaadittu teko tai kohtelu (esimerkiksi armomurha) perusoikeuden sisältöön oikein tulkittuna. Tällöin joudutaan pohtimaan perusoikeuksien rajoja ja rajoituksia, mutta osana sen perusoikeuden tulkintaa, johon yksilö itse vetoaa. Kyse ei ole perusoikeuksien välisestä konfliktista vaan perusoikeuden alan ja sisällön tulkinnasta.

Tapauksessa *Pretty* Euroopan ihmisoikeustuomioistuin joutui ottamaan kantaa siihen, muodostiko aktiivisesta eutanasiasta kieltäytyminen ihmis-oikeusloukkauksen suhteessa parantumattomasti sairaaseen henkilöön, joka

toivoi kärsimystensä lopettamista. Konkreettisesti kysymys oli brittiläisten viranomaisten päätöksestä, jolla syyttäjä oli kieltäytynyt ennalta sitoutumaan olemaan nostamatta syytettä, jos aviomies toteuttaa vaimonsa pyytämän armomurhan. Prettyn mukaan tuo kieltäytyminen muodosti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 (oikeus elämään), 3 (kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kielto) ja 8 (yksityis- ja perhe-elämän suoja) artiklan loukkauksen.<sup>1</sup> Sen sijaan, että se olisi käsitelty tapausta ihmisoikeuksien välisenä konfliktina, ihmisoikeustuomioistuin torjui valittajan väitteet kunkin yksittäisen sopimusartiklan tulkinnan kautta. Tuomioistuimen mukaan 2 artiklasta ei voida johtaa oikeutta kuolla joko kolmannen henkilön taikka viranomaisten avustuksella.<sup>2</sup> Vastaavasti 3 artiklan osalta ihmisoikeustuomioistuin katsoi, ettei sopimusmääräys sisällä valittajan puolisoa armomurhasta taikka luoda muun laillisen muodon aktiiviselle eutanasialle.<sup>3</sup> Ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan yhteydessä tuomioistuin totesi, että henkilön itsemääräämisoikeus kuuluu artiklan suojan piiriin ja kattaa myös valinnat, jotka saattavat olla hänen kannaltaan vahingollisia.<sup>4</sup> Tämän vuoksi tuomioistuin arvioi valtion kieltäytymistä sitoutumasta olemaan nostamatta syytettä puuttumisena valittajan yksityisyyden suojaan.<sup>5</sup> Kyseessä oli kuitenkin hyväksyttävä puuttuminen eli sallittu ihmisoikeusrajoitus. Se, ettei ennakkositoumusta syyttämättä jättämisestä ollut mahdollista saada, ei ollut epäsuhtainen rajoitus yksityisyyden suojaan, kun aiempi oikeuskäytäntö osoitti, että kunkin tapauksen erityispiirteet oli mahdollista ottaa huomioon armomurhasta nostettujen syytteiden käsittelyssä ja muun muassa rangaistuksen mittaamisessa.<sup>6</sup> Ennakkositoumuksen yleinen kielto oli tarpeen muiden henkilöiden oikeuksien suojaamiseksi armomurhan väärinkäyttötilanteilta.<sup>7</sup> Viimeksi mainittu perustelu ei ole ilmaus ihmisoikeuksien välisestä konfliktista vaan yleisemmästä periaatteesta, jonka mukaan muiden oikeudet ovat monien ihmisoikeuksien hyväksyttävä rajoitusperuste.

<sup>1</sup> *Case of Pretty v. The United Kingdom* (Application no. 2346/02), Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 29.4.2002. Valittaja vetosi myös artikloihin 9 (uskonnon ja omantunnon vapaus) ja 14 (syrjinnän kielto), mutta niiden käsittely ei ole merkityksellistä tässä yhteydessä.

<sup>2</sup> Tuomion kohta 40.

<sup>3</sup> Kohta 56.

<sup>4</sup> Kohta 62.

<sup>5</sup> Kohta 67.

<sup>6</sup> Kohta 76.

<sup>7</sup> Kohta 78.

(2) TOINEN TYYPPITILANNE on sellainen, jossa vastakkain ovat eri henkilöiden kilpailevat vaateet, jotka perustuvat samaan perusoikeuteen ja joita ei voida toteuttaa samanaikaisesti. Tällöin molemmat vetoavat esimerkiksi yhdenvertaisuuden suojaan perusteena tulla valituksi tiettyyn toimeen taikka omaisuuden suojaan perusteena saada nimiinsä tietty kiinteistö.

Taaskaan kysymys ei ole perusoikeuskonflikteista vaan perusoikeuteen perustuvien oikeusvaateiden konflikteista, jotka ovat ratkaistavissa kyseisen perusoikeuden oikealla tulkinnalla. Omaisuuden suojan perusoikeus ei kerro, kuka on tietyn kiinteistön oikea omistaja. Mutta ratkaistaessa omistusoikeutta koskeva kiista on kunnioitettava molempien osapuolten perusoikeutta omaisuuden suojaan. Jos tässä prosessissa päädytään siihen, että yksilö A on omistusoikeuden oikea haltija, ei tämä merkitse että yksilö B:n omistusoikeutta olisi loukattu.

Perusoikeuksien (tai ihmisoikeuksien) luonne ensi sijassa vertikaalisina oikeuksina yksilön ja valtiovallan välillä johtaa siihen, että väitettyjä kilpailutilanteita kahden yksityisen välillä saman perusoikeuden nauttimisessa yleensä joudutaan arvioimaan suhteessa yhteen osapuoleen kerrallaan. Näin on ainakin silloin, kun perusoikeus tai ihmisoikeus on suoraan julkista valtaa kohtaan esitetyn kanteen tai valituksen perusteena. Tällöin perusoikeuksia ja erityisesti kansainvälisiä ihmisoikeuksia koskeva prosessi saattaa olla sillä tavoin rakennettu, ettei kilpailevan perusoikeuden haltijalla ole asianosaisen tai edes sivuväliintulijan asemaa. Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuin käsittelee yksittäisen valittajan väitettä, jonka mukaan sopimusvaltio on loukannut juuri hänen ihmisoikeuksiaan. Valtio saattaa puolustukseensa vedota siihen, että se pyrki suojelemaan toisen henkilön “parempaa” ihmisoikeutta. Tämä johtaa asetelman arvioimiseen (aivan oikein) yhteen valittajaan nähden kerrallaan, mutta saattaa erityisesti maallikon silmissä vaikuttaa epätydyttävältä, kun kilpailevan oikeuden haltijalla ei ollut edes asianosaisen asemaa. Tästä legitimiisyysongelmasta huolimatta on oikein sanoa, että kyseessä ei ole perusoikeuskonflikti.

Sanotusta huolimatta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tapauksessa *Evans* muotoili asetelman siten, että kyse oli kahden yksilön samaan sopimusartiklaan (8 artikla) perustuvien vaateiden konfliktista.<sup>8</sup> Valittaja, Natallie Evans, ja hänen silloinen miesystävänsä J. olivat käyneet läpi hedelmöityshoidon ensimmäisen vaiheen, jossa miehen siittiöitä käytettiin naisen munasolujen hedelmöittämiseen ja hedelmöitetty munasolut otettiin talteen

<sup>8</sup> *Case of Evans v. The United Kingdom* (Application no. 6339/05), Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (suuri jaosto) tuomio 10.4.2007.

myöhempiä käyttöä varten. Tämän jälkeen valittajan munasarjat poistettiin syövän esiasteen takia. Hänen pyytäessään alkuioiden asettamista kohtuun suhde J:n kanssa oli purkautunut ja J. kieltäytyi antamasta suostumustaan hedelmöitettyjen munasolujen käytölle. Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan tapaus merkitsi konfliktia 8 artiklaan perustuvien kahden ihmisen oikeuksien välillä siten, että oikeusvaateiden yhteensovittaminen oli mahdotonta.<sup>9</sup> Tältä kannalta asetelma muistuttaa edellä esitettyä omistusoikeusesimerkkiä: kaksi henkilöä vetoaa omaisuuden suojaan väittäen olevansa yhden ja saman kiinteistön oikea omistaja. Vaatimukset ovat keskenään yhteen sovittamattomia. Samalla tapaa tapauksessa Evans kiistan kohteena oli Evansin ja J:n sukusolujen yhtymisestä muodostuneet hedelmöitettyt munasolut. Kumpikin johti ihmisoikeussopimuksen 8 artiklasta henkilökohtaisen itsemääräämisoikeuden päättää omien sukusolujensa kohtalosta ja siitä, halusiko henkilö tulla biologiseksi vanhemmaksi toisen kanssa.

Tuomioistuin näytti avaavan mahdollisuuden eri yksilöiden 8 artiklaan perustuvien oikeuksien suoralle punninnalle toisiaan vasten referoimalla valittajan kannan, jonka mukaan hänen läpikäymänsä perustavampi interventio hedelmöityshoidon aikana ja leikkauksesta seurannut hedelmättömyytensä johtaisivat siihen, että hänen 8 artiklaan perustuvien oikeuksiensa tuli saada etusija J:n saman artiklan nojalla nauttimiin oikeuksiin nähden.<sup>10</sup> Ihmisoikeustuomioistuin viittasi valtioille jäävään harkintamarginaaliin ja katsoi voivansa ilmaista negatiivisen kannan, jonka mukaan valittajan oikeudelle saada suojaa aikomukselleen tulla geneettiseksi äidiksi ei tule antaa suurempaa painoa kuin J:n oikeudelle saada suojaa omalle päätökselleen olla tulematta geneettiseksi isäksi valittajan lapselle.<sup>11</sup> Viitaten yhteisen eurooppalaisen konsensuskseen puutumiseen asiassa ja brittiläisen lainsäädännön selkeyteen ja ennakoitavuuteen, ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että kieltäytyminen hedelmöitettyjen munasolujen istuttamisesta vastoin J:n tahtoa oli valtion harkintamarginaalin piirissä eikä siis loukannut valittajan 8 artiklaan perustuvia oikeuksia.<sup>12</sup>

Nähdäkseni ihmisoikeustuomioistuin meni tarpeettoman pitkälle antaessaan mielikuvan – erityisesti tuomion kohdassa 90 – että se olisi toimivaltainen punnitsemaan suoraan vastakkain eri yksilöiden ihmisoikeuksia, jotka tässä tapauksessa perustuivat jopa samaan sopimusartiklaan. Mielestäni

<sup>9</sup> Tuomion kohta 73.

<sup>10</sup> Kohta 80.

<sup>11</sup> Kohta 90.

<sup>12</sup> Kohdat 91–92.

tapaus olisi tullut ratkaista suoraviivaisemmin arvioimalla, voiko 8 artiklasta seurata oikeus saada keinohedelmöityksen kautta yhteinen biologinen lapsi sellaisen henkilön kanssa, jolta ei ole oikeudellisesti pätevää suostumusta tähän. Nähdäkseni kyse ei ollut ihmisoikeuskonfliktista, vaan asetelma olisi tullut ratkaista valittajan 8 artiklaan perustuvien oikeuksien alaa ja sisältöä koskevalla tulkinnalla.

(3) JÄLJELLE JÄÄ KOLMAS ja tarkastelumme kannalta kiinnostavin tyyppitilanne: vastakkain näyttävät olevan eri henkilöiden eri perusoikeudet. Esimerkkejä tästä tilanteesta voivat olla vaikkapa lehden päätoimittajan sananvapaus vastaan poliitikon yksityisyyden suoja tai maanomistajan omaisuuden suoja vastaan muiden ihmisten oikeus ympäristöön.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut useita Suomea koskevia ratkaisuja sananvapauden ja yksityisyyden suojan kollisiotilanteista. Ihmisoikeustuomioistuimen prosessin rakenteesta seuraa, että vaikka alun perin kyse voi olla kollisiosta eri henkilöiden perusoikeuksien välillä, ihmisoikeustuomioistuin joutuu arvioimaan asiaa yhden osapuolen (valittajan) ja sopimusvaltion välisenä asetelmana: loukkasiko valtio henkilön A ihmisoikeuksia, kun se oli antanut etusijan henkilön B ihmisoikeuksille? Tästä prosessuaalisesta asetelmasta huolimatta ihmisoikeustuomioistuin saattaa käytännössä ajautua (tai aktiivisesti pyrkiä) arvioimaan eri henkilöiden ihmisoikeuksien kollisiota sellaisenaan.

Tapauksessa *Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi* ihmisoikeustuomioistuin totesi 10 artiklan (sananvapaus) loukkauksen, kun lehden päätoimittaja oli tuomittu rangaistukseen ja vahingonkorvausvastuuseen kansanedustajan yksityiselämän suojan loukkaamisesta lehden uutisoitua tämän puolison lyöneen poliisia ravintolassa. Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan yksityiselämän suoja tuli tasapainottaa sananvapauden kanssa ja tämä suoja sisältää myös valtiovallan positiivisia toimintavelvoitteita suhteessa yksityisten taholta tuleviin loukkauksiin.<sup>13</sup> Viime kädessä kansallisten tuomioistuinten riittämättömien perustelujen sekä päätoimittajalle tuomitun sakkorangaistuksen ja vahingonkorvausten korkean määrän nojalla ihmisoikeustuomioistuin katsoi, ettei Suomi ollut asettanut yksityisyyden suojan ja sananvapauden suojan tasapainoa oikein vaan kansallisten tuomioistuinten ratkaisut edustivat ilmeistä epäsuhtaa yksityisyyden suojan ja sananvapauden yhteensovittamisessa, kun otettiin huomioon

<sup>13</sup> *Case of Karhuvaara and Iltalehti v. Finland* (Application no. 53678/00), Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 16.11.2004, kohta 42.

että lehtikirjoitus muodosti vain rajoitetun puuttumisen kansanedustajan yksityiselämään.<sup>14</sup>

Pidän ihmisoikeustuomioistuimen perustelulinjaa kritiikille alttiina. Kun kyse oli sananvapautta koskevasta ihmisoikeusvalituksesta, ihmisoikeustuomioistuimen olisi mielestäni tullut rajoittaa 10 artiklan alan, sisällön ja hyväksyttävien rajoitusten tulkintaan. Tietenkin muiden oikeudet, mukaan lukien kyseisen kansanedustajan yksityiselämän suoja, ovat osa tapauksen tosiseikasta ja myös oikeudellisesti merkityksellisiä väitetyin sananvapausloukkauksen arvioinnissa. Silti ihmisoikeustuomioistuin menee tarpeettoman pitkälle antaessaan mielikuvan, että se todella arvioi vastakkain kahden eri ihmisen ihmisoikeuksia ja on toimivaltainen antamaan ratkaisunsa jonkinlaisen niitä koskevan kokonaispunninnan kautta.

Ratkaisussa *K.U. v. Suomi* ihmisoikeustuomioistuin puolestaan ilmaisi selkeästi, että sen toteama 8 artiklan (yksityisyyden suoja) loukkaus sananvapauden käytön seurauksena johtui puutteellisesta lainsäädännöstä eikä sinänsä kahden ihmisoikeuden yhteentörmäyksestä. Alaikäisen pojan nimi ja kuva oli tämän tietämättä julkaistu internetin kontaktipalstalla, väittäen tämän hakevan seksuaalista kontaktia vanhempien poikien kanssa. Lainsäädäntö ei antanut mahdollisuutta selvittää ja asettaa syytteeeseen ilmoituksen laatijaa. Ihmisoikeustuomioistuin painotti internetissä julkaisevien oikeutta sananvapauteen ja luottamukselliseen viestintään, mutta korosti samalla, ettei suoja saanut olla ehdoton ja että sen tuli väistyä esimerkiksi muiden ihmisten oikeuksien suojaamiseksi. Ottamatta kantaa siihen, nauttiko ilmoituksen laatijan menettely ylipäätään ihmisoikeussopimuksen 8 ja 10 artiklan suojaa, ihmisoikeustuomioistuin korosti olevan joka tapauksessa lainsäätäjän vastuulla luoda sääntely, jonka avulla yhteen sovitetaan eri ihmisten kilpailevat oikeudet. Kun Suomi ei ollut tuottanut asianmukaista sääntelyä, se oli laiminlyönyt 8 artiklasta seuraavat positiiviset toimintavelvoitteensa valittajan suhteen.<sup>15</sup>

Pidän ratkaisua onnistuneesti laadittuna, kun se ei aiheettomasti tukeudu konstruktion kahden henkilön ihmisoikeuksien kollisiosta vaan (oikein) arvioi, onko valtio loukannut valittajan ihmisoikeuksia. Luvattoman ilmoituksen asettajan käyttäytymisen ilmeinen moitittavuus lieene vaikuttanut siihen, ettei ihmisoikeustuomioistuin tuntenut houkutusta lähteä punnitsemaan tämän ihmisoikeuksia valittajan oikeuksia vasten.

<sup>14</sup> Tuomion kohdat 53–54.

<sup>15</sup> *Case of K.U. v. Finland* (Application no. 2872/02), Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 2.12.2008, kohta 49.

### 3 SÄÄNNÖT JA PERIAATTEET

Edellä esitetyt esimerkit osoittavat, että osa perusoikeuskonfliktilta näyttävistä tilanteista on vain näennäisiä konflikteja. Silti perusoikeuksien välisiä yhteentörmäyksiä näyttäisi esiintyvän, erityisesti kun kyse on kahden eri yksilön eri perusoikeuksista ja kun kyseessä ei ole ”puhdas” perusoikeusprosessi yksilön ja valtion välillä vaan myös horisontaalisia suhteita sisältävä prosessuaalinen asetelma, jossa jutun eri osapuolet vetoavat perusoikeuksiinsa. Tämän asetelman ulkopuolellakin perusoikeuskonflikteja saatetaan käsitellä tuomioistuimen argumentaatiossa, vaikka ytimeltään prosessissa ei ole kyse sellaisesta.

Kun tarkemmassakin katsannossa perusoikeuskonfliktilta näyttäviä tilanteita ryhdytään erittelemään lähemmin, toimii eräänä apuvälineenä niiden analyysissa oikeusnormien jako sääntöihin ja periaatteisiin. Tämä ennen muuta Ronald Dworkinin<sup>16</sup> ja Robert Alexyn nimiin liittyvä distinktio auttaa osoittamaan, että perusoikeuksien yhteentörmäyksiä on kahta tyyppiä, periaatekollisioita ja sääntökonflikteja. Periaatteiden erityisluonteesta oikeusnormeina taas seuraa, etteivät niiden kollisiot ole aitoja (loogisia) konflikteja vaan että eri suuntiin vaikuttavien periaatteiden punninta ja yhteensovittaminen on itse asiassa seurausta näistä periaatteista itsestään ja osa niiden normaalia soveltamista.

Kerrattakoon lyhyesti sääntöjen ja periaatteiden distinktio, sellaisena kuin se on Robert Alexyn tuotannon kautta kotiutunut suomalaiseen oikeustieteeseen.<sup>17</sup> Periaatteet ovat oikeusnormeja, jotka ovat voimassa koko oikeusjärjestyksen tasolla ja joita voidaan soveltaa enemmän tai vähemmän. Tosiasialliset ja oikeudelliset reunaehdot rajoittavat periaatteen täysimääräisistä toteutumista, mutta tuomioistuimen tulee pyrkiä toteuttamaan periaate niin pitkälle kuin se näiden reunaehtojen puitteissa on mahdollista. Periaatteet voivat kilpailla keskenään, kun ne vaikuttavat eri suuntiin. Tällöin niitä on punnittava toisiaan vasten. Vähemmän painavaksi tiettyssä tilanteessa todettu periaate ei menetä voimassaoloaan eikä vaikutustaan muissa ratkaisutilanteissa.

Säännöt puolestaan ovat joko–tai-tyyppisiä oikeusnormeja, joita joko sovelletaan taikka ei. Niiden voimassaolo kohdistuu tiettyyn soveltamisalaan,

<sup>16</sup> Ks. Ronald Dworkin, *Taking Rights Seriously*, London 1978.

<sup>17</sup> Ks. Robert Alexy, *Theorie der Grundrechte*, Nomos Verlagsgesellschaft 1985 ja Alexy, *A Theory of Constitutional Rights*, Oxford University Press 2002, (erityisesti Postscript) sekä Martin Scheinin, *Ihmisoikeudet Suomen oikeudessa*, Jyväskylä 1991, s. 29–39.

jonka piirissä sääntö on ehdoton. Painon arvioinnin sijaan sääntöjen tulkin-  
nassa keskeistä on nimenomaan niiden soveltamisalan tulkinta. Jos sääntö  
soveltuu tiettyyn tilanteeseen, se myös määrää jutun lopputuloksen, ilman  
punnintaa. Kiellot ja sääntö–poikkeus-asetelmat ovat sääntöjen tyypillisiä  
esiintymistilanteita. Perusoikeuksien yhteydessä asia voidaan ilmaista  
myös siten, että kukin perusoikeus sisältää koko oikeusjärjestyksen tasolla  
voimassa olevan periaatteen luonteisen normin, mutta myös suppeamman  
säännön, joka vastaa perusoikeuden ydinaluetta, jonka piirissä se on ehdoton  
eikä salli punnintaa muiden oikeushyvien kanssa.

Alexylle perusoikeudet ovat verraten abstrakteina normeina ensi sijassa  
periaatteita. Siksi niiden soveltaminen, mukaan lukien konflikteilta vaikut-  
tavien tilanteiden ratkaiseminen, on ensi sijassa periaatteiden välistä pun-  
nintaa. Saksan valtiosääntötuomioistuimella on erityisen hyvät edellytykset  
toteuttaa periaatepunnintaa siten, että kunkin perusoikeuden toteutuminen  
periaatteena optimoidaan oikeudellisten ja tosiasiallisten reunaehtoien sal-  
limassa määrin.<sup>18</sup>

Edellä sanotusta huolimatta yksittäinen perusoikeus voi olla voimassa  
sääntönä tai sisältää yhden tai useamman soveltamisalaltaan suppeamman  
säännön (ytimen) koko oikeusjärjestyksen tasolla olevan periaatteen ohella.  
Saman perusoikeussäännöksen sisältämät säännöt ja periaatteet olisivat yh-  
teisestä oikeuslähteestä huolimatta erillisiä oikeusnormeja, joita sovelletaan  
oman normityypinsä mukaisesti joko toisia periaatteita vasten punniten  
taikka säännön soveltamisala tulkinnalla määrittäen.

## 4 PERIAATEKOLLISIOT PERUSOIKEUKSIEN VÄLILLÄ

Valtaosa aidoista konflikteista eri yksilöiden perusoikeuksien välillä on luon-  
teeltaan periaatekollisioita. Niiden ratkaiseminen punninnalla on oikeutettua,  
ja sovellettavien perusoikeusnormien periaateluonteen ymmärtäminen aut-  
taa välttämään niitä ongelmia, joita epämääräisestä ”kokonaisharkinnasta”  
eri perusoikeuksien yhteensovittamisessa saattaisi seurata. Esimerkiksi

<sup>18</sup> Olen toisaalla (Scheinin, *Terrorism and the Pull of 'Balancing' in the Name of Security*, jul-  
kaisussa Martin Scheinin et al., *Law and Security – Facing the Dilemmas*, EUI Working Paper  
LAW 2009/11) pyrkinyt osoittamaan, että vaikka kansalliseen valtiosääntötuomioistuimeen  
perustuvissa keskitetyn perustuslainmukaisuuskontrollin malleissa kyseinen tuomioistuin  
voi rationaalisella ja ennakoitavalla tavalla soveltaa perusoikeuksia ikään kuin ne olisivat  
”vain” periaatteita, perusoikeuksien tai ihmisoikeuksien sääntöluonteelle ja mm. ehdottomille  
kielloille on tarvetta pluralistisissa ja kansainvälisissä oikeuksien suojajärjestelmissä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisu *Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi* kärsii siitä, että erilaisia, sinänsä relevantteja tekijöitä on ratkaisun perusteluissa listattu peräkkäin ja sitten vain todettu, että kansallisten tuomioistuinten toteuttama sananvapauden rajoitus oli “ilmeisessä epäsuhteessa” yksityiselämän suojalle annetun turvan kanssa. Jos periaatteiden sisältö ja painoon vaikuttavat tekijät, samoin kuin perusoikeuksiin puuttumisen intensiteetti olisi kvantifioitu esimerkiksi Alexyn osoittamalla tavalla, ratkaisu olisi paljon uskottavampi ja auttaisi hälventämään niitä epäluuloja, joita seuraa “kokonaisharkinnan” ajautumisesta kontekstuaalisen indeterminenssin alueelle. Alexyn omat oikeustapausanalyysit ovat esimerkillisiä sen osoittamisessa, että myös periaatteiden punninta voi olla oikeudellisesti kontrolloitua ja ennakoitavaa.<sup>19</sup>

## 5 PRAKTINEN KONKORDANSSI

Kansainvälisessä ja myös suomalaisessa keskustelussa perusoikeuksien välillä näyttäytyvistä ristiriidoista on suoraan tai välillisesti tukeuduttu Konrad Hessen praktisen konkordanssin (käytännöllinen yhteiselämä) teoriaan. Hesse oli 1960-luvulta lähtien vaikuttanut saksalainen professori ja sittemmin Saksan perustuslakituomioistuimen tuomari.<sup>20</sup> Praktisen konkordanssin teoria on hyvin sopusoinnussa säännöt–periaatteet-erottelun tai ydin–liepeet-distinktion kanssa, mutta välttää ne ongelmat mitä puhtaasta punnintamallista ja siitä helposti seuraavasta perusoikeuksien hierarkiasta seuraa.

Praktisen konkordanssin teoria hyväksyy, että usein on turvauduttava vastakkaisiin suuntiin vaikuttavien perusoikeuksien punnintaan ja yhteensovittamiseen. Se kuitenkin korostaa, että se perusoikeus, joka kollisiotilanteessa punnitaan toista kevyemmäksi, ei menetä voimassaooloaan. Päinvastoin, se pysyy voimassa olevan oikeuden osana ja on pyrittävä toteuttamaan mahdollisimman suuressa määrin. Praktisen konkordanssin teorian mukaisesti ymmärretty perusoikeuspunninta viittaakin siihen, että molemmat kilpai-

<sup>19</sup> Ks. Esim. Alexy, *Constitutional Rights and Legal Systems*, teoksessa Joakim Nergelius (ed.), *Constitutionalism – New Challenges: European Law from a Nordic Perspective*, Martinus Nijhoff Publishers 2008.

<sup>20</sup> Hessen elämäntyöstä ja praktisen konkordanssin teoriasta lähemmin, ks. Thilo Marauhn – Nadine Ruppel, *Blancing Conflicting Human Rights: Konrad Hesse’s notion of “Praktische Konkordanz”* and the German Federal Constitutional Court, teoksessa Eva Brems (ed.), *Conflicts between fundamental rights*, Intersentia 2008, s. 273–296.

levat perusoikeudet hyväksytään toistensa rajoitusperusteina ja punninnan tuloksena haetaan ratkaisua, joka maksimoi perusoikeuksien toteutumisen kokonaisuutena arvioiden ja optimoi kummankin perusoikeuden toteutumisen niin pitkälle kuin on mahdollista tosiasiallisten ja oikeudellisten reunaehtoien kannalta.

Viittaus optimointiin osoittaa, että myös Alexyn periaatekäsitys sisältää praktisen konkordanssin idean. Hänhän puhuu periaatteista nimenomaan optimointikäskyinä ja puoltaa sellaista punnintaa, joka johtaa jokaisen perusoikeusperiaatteen toteutumiseen parhaalla mahdollisella tavalla vallitsevilla tosiasiallisilla ja oikeudellisilla olosuhteilla.

## 6 EI PERUSOIKEUSHIERARKIAA

Praktisen konkordanssin teoria torjuu ajatuksen perusoikeuksien välisestä hierarkiasta tai objektiivisesta arvojärjestyksestä, jossa tietyt perusoikeudet (esim. oikeus elämään) aina saisivat etusijan suhteessa toisiin perusoikeuksiin, jopa silloin kun nämä vähemmän painavat perusoikeudet jäävät kokonaan vaikutuksettomiksi etusijan seurauksena. Objektiivisen arvojärjestyksen mallia voi verrata korttipakkaan, jossa kaikki perusoikeudet ovat valttikortteja suhteessa niihin oikeusnormeihin, jotka eivät ole perusoikeusnormeja. Samalla myös valttikortit on järjestettävissä numerojärjestykseen siten että kakkonen häviää kollisiona jokaiselle muulle perusoikeudelle ja ässä puolestaan voittaa minkä hyvänsä perusoikeuden ilman mitään tarvetta punninnalle tai keskustelulle pelin säännöistä.

Jos perusoikeuksien välille muotoutuu enemmän tai vähemmän kiinteitä etusijasuhteita, ne tulee praktisen konkordanssin mallissa ymmärtää siihenastisen tulkintakäytännön yhteenvetoina tai suuntaa-antavina peukalosääntöinä, joilla ei ole oikeudellisesti sitovaa vaikutusta uusissa kollisionalanteissa.

## 7 YDIN JA LIEPEET, OLENNAINEN SISÄLTÖ

Praktisen konkordanssin ja optimointiin perustuvan punninnan asetelma on syytä pitää erossa loukkaamattomien perusoikeuksien kategoriasta ja kysymyksestä perusoikeuden ytimen (olennaisen sisällön) erityissuojasta. Loukkaamattomat perusoikeudet ja ydinalueen suoja liittyvät sääntökonflik-

teihin ja niiden välttämiseen. Jokaisella perusoikeudella on etusija omalla ydinalueellaan, koska tuo ydin edustaa säännön luonteista perusoikeusnormia, jonka alueella – kunhan se on oikein tulkittu – ei ole sijaa punninnalle. Loukkaamattomien oikeuksien (kuten oikeus elämään tai kidutuksen kielto) erityisluonne taas seuraa siitä, että niiden ydinalue kattaa suhteellisesti suuremman osan koko perusoikeuden sisällöstä, ääritapauksessa koko sen alan. Esimerkiksi ehdottomaan mutta samalla suppeaan muotoon kirjoitettu perusoikeussäännös ”Kidutus on kielletty” ei jätä sijaa punninnalle. Jos jokin kohtelu on säännöksessä tarkoitettua kidutusta, se on aina, kaikkialla ja jokaisen ihmisen suhteen kielletty.

## 8 SÄÄNTÖKONFLIKTIT – ONKO NIITÄ?

Kun on hyväksytty perusoikeuksien voimassaolo ensi sijassa periaatteina ja tästä seuraava rationaalisen punninnan välttämättömyys osana niiden normaalia soveltamista perusoikeuskollisoiden ratkaisemiseksi, haasteeksi jäävät sääntökonfliktit, sikäli kuin niitä todella on perusoikeuksien välillä.

Lyhyt vastaus on, etteivät säännön luonteiset oikeusnormit, oikein tulkituina, koskaan voi olla keskenään ristiriidassa. Pääsäännön ja poikkeuksen välinen suhde ei ole normiristiriita, vaan kahden säännön soveltamisalan täsmennys siten, että pääsäännön *prima facie* soveltamisalasta suljetaan pois ne tapaukset, jotka osuvat poikkeussäännön soveltamisalaan.

Säännön luonteisten perusoikeusnormien konflikti on mahdollinen vain, jos perustuslainsäätäjä on tehnyt virheen ja kirjoittanut perustuslakiin kaksi perusoikeutta, jotka ilman tulkinnanvaraa asettavat valtiolle samaan oikeussuhteeseen nähden loogisesti vastakkaiset velvollisuudet tehdä sekä A että samanaikaisesti sen vastakohta ei-A. Nämä velvoitteet kuuluisivat kummankin perusoikeuden olennaiseen sisältöön (ydinalueeseen) ja edustaisivat säännön luonteista oikeusnormia, jonka soveltamisalan piirissä normin asettama käsky on ehdoton. Tässä tilanteessa oikeus olisi oikeutta vastassa. Tällöinkin tuomioistuimiin kohdistuva ratkaisupakko edellyttäisi valinnan tekemistä, joka voidaan ymmärtää toisen säännön sanamuodon mukaisen tulkinnan supistamisena oikeusjärjestyksen koherenssin turvaamiseksi. Ratkaisu voitaisiin ilmaista esimerkiksi siten, että myös soveltamatta jätettävä perusoikeus on sääntö, mutta tuomioistuimen on johdettava oikeusjärjestyksen kokonaisuudesta, että etusijan saava perusoikeus, joka sekin on voimassa sääntönä, on aito poikkeus tuosta säännöstä ja siten supistaa sen soveltamisalaa.

Kuvattu hypoteettinen tilanne on ainoa, jonka yhteydessä voidaan aidosti puhua perusoikeuksien välisestä konfliktista. Tilanteen syntyminen on äärimmäisen epätodennäköistä. Edellä esitetty tilanteen kuvaus osoittaa, että oikeusjärjestys ja perusoikeusjärjestelmä sen osana selviäisivät tästäkin haasteesta.

## 9 SUOMEN VALTIOSÄÄNTÖOIKEUDEN KANTA

Suomen perustuslaki ei sisällä säännöstä perusoikeuskonflikteista tai niiden ratkaisemisesta. Perustuslain esitöiden tasolla on syytä viitata vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen yhteydessä annettuun perustuslakivaliokunnan mietintöön ja erityisesti siihen kirjattuun perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten oppiin.<sup>21</sup> Kuten tunnettua, perusoikeusuudistuksen jatkovalmistelussa luovuttiin perusoikeuskomitean (1989–1992) ehdottamasta perusoikeuksien yleisestä rajoitussäännöksestä.<sup>22</sup> Tässä yhteydessä merkityksellinen on komitean ehdottaman Suomen Hallitusmuodon 16 a §:n avausvirke: ”Perusoikeuteen voidaan lailla erikseen säätää vain sellaisia rajoituksia, jotka eivät puutu perusoikeuden olennaiseen sisältöön.”

Perusteluissa säännös nimenomaisesti liitettiin perusoikeuskonfliktien ratkaisemiseen viittaamalla siihen, että huomattavassa osassa käytännön tilanteita, joissa perusoikeutta rajoitetaan, kysymys on toisen perusoikeuden suojaamisesta. Komitea jatkoi toteamalla, että ”olennaisten puuttumisten kieltä vaikuttaisi ... eri perusoikeuksien välisten jännitteiden tai kollisoidien ratkaisemisessa”. Sen mukaan tulkintatoiminnan tuloksena voi vähitellen muodostua ”enemmän tai vähemmän kiinteitä suhteellisia etusijajärjestyksiä eri perusoikeuksien välille”, mutta kyseessä ei olisi ”mikään yleispätevä tai ehdoton järjestys”. Jakson päättää tässä kirjoituksessa edustettua kantaa vastaava kiteytys:

”... kustakin perusoikeudesta on johdettavissa sekä kiinteitä, tietyn lopputuloksen määrääviä normeja (sääntöjä) että näiden perusoikeuden olennaiseksi sisällöksi luonnehdittavien kiinteiden normien ulkopuolella vaikuttavia argumentteja (periaatteita). Eri perusoikeuksista johdettavia periaatteita voidaan punnita toisiaan vastaan, mutta tällainen punninta ei oikeuta rajoittamaan säännön luonteisen perusoikeusnormin soveltamisalaa eli puuttumaan kyseisen perusoikeuden olennaiseen sisältöön.”<sup>23</sup>

<sup>21</sup> PeVM 25/1994 vp.

<sup>22</sup> Perusoikeuskomitean mietintö, Komiteanmietintö 1992:3, s. 378.

<sup>23</sup> Ibid., s. 382–383

Kun perusoikeusuudistuksen jatkovalmistelussa luovuttiin ajatuksesta sisällyttää perustuslakiin yleissäännös perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä, auktoritatiivisin kiteytys Suomen valtiosääntöoikeuden doktriinista tässä suhteessa sisältyy perusoikeusuudistuksen käsittelyssä annettuun perustusvaliokunnan mietintöön. Myös se korostaa kunkin perusoikeuden olennaisen sisällön (ydinalueen) loukkaamattomuutta rajoittamisdoktriinin yhtenä elementtinä: ”Tavallisella lailla ei voida säätää perusoikeuden ytimeen ulottuvaa rajoitusta.” Vaikka valiokunnan mietinnössä ei lainkaan käsitellä perusoikeuksien välisiä kollisioneja ja vaikka rajoitusdoktriinin yhteydessä käytetyt sanamuodot jossain määrin poikkeavat edellä lainatusta perusoikeuskomitean muotoilusta, asiallista eroa ei ole.

Sama voidaan sanoa oikeuskirjallisuuden kannasta. Perusoikeuksia koskevaan kattavaan kommentaariteokseen sisältyy Veli-Pekka Viljanen kirjoittama luku perusoikeuksien rajoittamisesta. Sen lähtökohtiin kuuluvat perusoikeuksien tunnustaminen toistensa hyväksyttävänä rajoitusperusteina, kollisiontilanteiden ratkaiseminen punninnalla ja tämän punninnan liittäminen perusoikeuksien periaatevaikutukseen. Viljanen kuitenkin täydentää ja kehittää perusoikeuskomitean doktriinia ilmaisuin, jotka vastaavat praktisen konkordanssin teoriaa:

”Perusoikeuksien kollisiontilanteessa tulee pyrkiä ratkaisuun, joka mahdollisimman hyvin turvaisi kaikkien kilpailevien perusoikeuksien samanaikaisen toteutumisen.”<sup>24</sup>

## 10 SUOMI – EUROOPPA – MAAILMA

Tässä kirjoituksessa esitetty Suomen valtiosäännön kanta perusoikeuksien välillä näyttäytyviin konflikteihin ei ole mikään erityinen suomalainen ilmiö. Vuoden 1995 perusoikeusuudistus merkitsi suomalaisen perusoikeusajattelun eurooppalaistumista ja kansainvälistymistä. Tämä näkyy perusoikeusluettelossa ja perusoikeuksien yleisissä opeissa. Kun edellä esitetty perusoikeuskonfliktien ratkaisemisen malli halutaan kiinnittää eurooppalaiseen ja kansainväliseen kontekstiin, on syytä mainita erityisesti kolme kiinnekohtaa.

<sup>24</sup> Veli-Pekka Viljanen, Perusoikeuksien rajoittaminen, teoksessa Pekka Hallberg et al. (toim.), Perusoikeudet, Helsinki 2011, s. 139. Ks. myös Viljanen, Perusoikeuksien soveltamisala, Perusoikeudet, s. 135–136 ja Viljanen, Perusoikeuksien rajoitusedellytykset, Helsinki 2001.

a) Vertailevalla valtiosääntöoikeudella olisi paljon annettavaa Suomen valtiosääntöoikeudellisen doktriinin kehityksen arvioinnissa, vaikkapa tutkimalla Yhdysvaltain korkeimman oikeuden oikeuskäytännön osuutta eri perusoikeuksien sisällöllisen tulkinnan kehityksessä. Tästä huolimatta on syytä erikseen korostaa saksalaisen perusoikeusdoktriinin erityisen vahvaa vaikutusta sekä eurooppalaisen doktriinin (mukaan lukien Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön) kehityksessä että suoraan kansallisen perusoikeuskeskustelumme tasolla. Esimerkiksi sääntöjen ja periaatteiden erottelu ja praktisen konkordanssin teoria<sup>25</sup> ovat vahvasti saksalaisvaikutteisia doktriinin elementtejä.

b) Vaikka ihmisoikeussopimusten sisältämien rajoituslausekkeiden sanamuodossa ei esiinny viittauksia oikeuden ydinalueen loukkaamattomuuteen tai sääntöluonteiseen ehdottomuuteen, ihmisoikeuksia koskevassa soveltamiskäytännössä ja doktriinissa ajatus ydinalueen loukkaamattomuudesta on hyväksytty. Tämä koskee Euroopan ihmisoikeussopimusta,<sup>26</sup> mutta myös yleismaailmallisia ihmisoikeussopimuksia. Esimerkiksi YK:n kansallisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen tulkintaa ohjaavissa Ihmisoikeuskomitean yleisissä tulkintakannanotoissa (General Comment) ajatus ihmisoikeuden ytimen loukkaamattomuudesta (ja siis sääntöluonteesta) tulee selvästi esiin. Vuonna 1997 hyväksymässään liikkumisvapautta (12 artikla) koskevassa yleisessä tulkintakannanotossa 27 komitea johti KP-sopimuksen 5 (1) artiklasta vaatimuksen, ettei rajoitus koskaan saa kajota oikeuden olennaiseen sisältöön ("restrictions must not impair the essence of the right").<sup>27</sup> Vuonna 2001 hyväksymässään ihmisoikeusrajoituksia kansallisen hätätilan aikana koskevassa yleisessä tulkintakannanotossa 29 komitea puolestaan selkeytti, että vaikka tietyt harvalukuiset ihmisoikeudet (kuten kidutuksen kielto) on KP-sopimuksen 4 (2) artiklassa määriteltä ehdottomiksi siten, ettei niistä ole lupa poiketa poikkeusoloissakaan, myös muihin ihmisoikeuksiin kuuluu ainesosia (elements) jotka ovat vastaavalla tavalla loukkaamattomia.<sup>28</sup>

<sup>25</sup> Praktisen konkordanssin teorian omaksumisesta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa ks. Peggy Ducoulombier, *Conflicts between Fundamental Rights and the European Court of Human Rights: An Overview*, teoksessa Eva Brems (ed.), *Conflicts Between Fundamental Rights*, Intersentia 2008, s. 217–247.

<sup>26</sup> Ks. Olivier De Schutter – Françoise Tulkens, *Rights in Conflict: the European Court of Human Rights as a Pragmatic Institution*, teoksessa Eva Brems (ed.), *Conflicts Between Fundamental Rights*, s. 169–216.

<sup>27</sup> YK-asiakirja CCPR/C/21/Rev.1/Add.9, kohta 13.

<sup>28</sup> YK-asiakirja CCPR/C/21/Rev.1/Add.11, erityisesti kohta 13.

c) Kolmantena esimerkkinä tässä kirjoituksessa edustetun kannan eurooppalaisista ja kansainvälisistä liittymäkohdista viitattakoon Euroopan unionin perusoikeuskirjan 52 (1) artiklaan, jossa ajatus kunkin perusoikeuden loukkaamattomasta ytimestä on saanut positiivisoikeudellisen tunnustuksen itse perusoikeuskirjan tekstissä:

”Tässä perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämistä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla sekä kyseisten oikeuksien ja vapauksien keskeistä sisältöä kunnioittaen. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti rajoituksia voidaan säätää ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia.”<sup>29</sup>

Periaatteen luonteisia perusoikeusnormeja on kollisiotilanteessa mahdollista punnita toisiaan vasten, oikeudellisesti kontrolloidulla tavalla. Kullakin perusoikeudella on kuitenkin myös säännön luonteinen ydinalue (keskeinen sisältö), jonka alueella se saa muiden oikeusnormien soveltamisalaa supistaen etusijan ilman punninnan tarvetta.

---

<sup>29</sup> Euroopan unionin virallinen lehti 2010/C 83/02.